КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ОСОБИ ЯК АКСІОЛОГІЧНА ОСНОВА ЮРИДИЧНОЇ ДЕОНТОЛОГІЇ

ПАСІЧНИК Наталя Олексіївна - доктор історичних наук, професор заступник начальника відділу організації наукової діяльності – завідувач відділення організації наукової роботи Донецького державного університету внутрішніх справ

https://orcid.org/0000-0002-0923-9486
Researcher ID: Q-8394-2019
Scopus ID: 36069805800

РІЖНЯК Ренат Ярославович - доктор історичних наук, професор Заслужений працівник освіти України завідувач кафедри загальноправових дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ

https://orcid.org/0000-0002-1977-9048
Researcher ID: Q-3371-2019
Scopus ID: 57209170870

ХИТРОВСЬКИЙ Дмитро Володимирович - старший викладач кафедри загальноправових дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ

https://orcid.org/0009-0002-5619-6834
УДК 342.7:340.12:174
DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.4.63

Статтю присвячено комплексному теоретико-правовому дослідженню конституційного статусу особи як аксіологічної основи юридичної деонтології та визначенню його ролі у формуванні професійних стандартів діяльності правників. Розкрито сутність конституційного статусу як системної правової категорії, що охоплює права, свободи, обов'язки, принципи та гарантії їх реалізації і визначає межі взаємодії особи й держави. Обґрунтовано, що права людини становлять ядро цього статусу і виступають універсальним критерієм легітимності діяльності органів публічної влади та професійної поведінки юриста. Проаналізовано аксіологічний зміст конституційних цінностей – гідності, свободи, рівності та верховенства права – і доведено їх визначальне значення для формування правової культури та стандартів юридичної діяльності. Досліджено взаємозв'язок між конституційними принципами і деонтологічними нормами, які регулюють поведінку правників у ситуаціях професійного вибору та морально-правових дилем. Встановлено, що ефективність реалізації прав людини значною мірою залежить від рівня професійної етики суб'єктів правозастосування, їх здатності інтерпретувати норми права з урахуванням фундаментальних конституційних цінностей. Окреслено основні проблеми формування деонтологічної культури правників, зокрема нормативні колізії, інституційні недоліки контролю, формалізм правового мислення та недостатню етичну підготовку. Визначено необхідність інтеграції аксіологічного підходу в юридичну освіту, вдосконалення професійних кодексів етики та використання міжнародних стандартів прав людини як орієнтирів правничої діяльності. Зроблено висновок, що конституційний статус особи виступає фундаментальною ціннісною основою юридичної деонтології та ключовим чинником гуманізації правозастосування.

Ключові слова: конституційний статус особи, права людини, конституційні цінності, юридична деонтологія, професійна етика правника, верховенство права, правова держава, правозастосування.

Постановка проблеми

Актуальність дослідження конституційного статусу особи як аксіологічної основи юридичної деонтології зумовлена сучасними тенденціями розвитку конституціоналізму та зростанням ролі етичних засад професійної діяльності правників у демократичній правовій державі. В сучасних умовах трансформації правової системи особливого значення набуває осмислення взаємозв'язку між нормативним змістом конституційних прав і свобод людини та морально-професійними стандартами юридичної діяльності. Конституціоналізм як ідейно-правова доктрина передбачає пріоритет прав людини, обмеження державної влади правом і підпорядкування діяльності всіх публічних інституцій принципу верховенства права. Водночас ефективність цих принципів залежить не лише від їхнього нормативного закріплення, а й від рівня правової культури й професійної етики суб'єктів правозастосування, насамперед юристів.

Права людини виступають фундаментальною цінністю правової держави та центральним елементом її конституційної системи. Вони визначають зміст і спрямованість діяльності держави, виступають критерієм легітимності владних рішень і слугують нормативним орієнтиром для професійної поведінки юриста. Конституційний статус особи в цьому контексті слід розглядати не лише як сукупність прав, свобод і обов'язків, а як цілісну систему правових цінностей, що формує аксіологічну основу правової системи та визначає стандарти належної юридичної діяльності. Саме тому дослідження конституційного статусу особи в аксіологічному вимірі дає змогу глибше зрозуміти природу юридичної деонтології як науки про професійні обов'язки та етичні принципи правника.

Зазначена проблематика має безпосередній зв'язок із практикою правозастосування, оскільки реалізація прав людини відбувається насамперед у діяльності суддів, адвокатів, прокурорів, правоохоронців та інших суб'єктів юридичної професії. Саме вони виступають посередниками між нормою права та її фактичним втіленням у суспільних відносинах, а тому їх професійна поведінка повинна відповідати не лише вимогам законності, а й етичним стандартам, заснованим на конституційних цінностях. Недотримання цих стандартів може призводити до порушення прав людини, зниження рівня довіри до правової системи та деформації принципів правової державності. Отже, дослідження взаємозв'язку конституційного статусу особи та юридичної деонтології має важливе теоретичне й практичне значення, оскільки сприяє формуванню концептуальних засад правничої діяльності, орієнтованої на пріоритет прав людини та утвердження принципів справедливості, гуманізму й верховенства права.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблематика взаємозв'язку конституційного статусу людини та професійної етики правників розглядається вітчизняними й зарубіжними дослідниками в межах кількох взаємопов'язаних напрямів: теоретико-конституційних досліджень прав людини як базису правового порядку; досліджень юридичної етики, деонтології та професійної відповідальності правників; праць з імплементації міжнародних стандартів прав людини в професійну практику; прикладних студій щодо впливу конституційних цінностей на судову, адвокатську та правоохоронну діяльність.

У вітчизняній науці питання конституційного статусу особи ґрунтовно розробляються в монографіях і статтях з конституційного права, де аналізуються концепти прав і свобод, гарантії їх реалізації та принципи верховенства права (див., наприклад, праці Савчина М.В. та Кофмана Б.Я. [1; 2]). У цих працях закладено фундаментальне розуміння особи як носія прав, що визначає аксіологічні орієнтири правової системи. Окремі наукові розвідки зосереджені на імплементації європейських стандартів у національне конституційне поле і оцінюють вплив практики ЄСПЛ на внутрішні гарантії прав людини (див. працю Лісної І.С. та колективну монографію за редакцією Бєлоусова Ю.Л. [3; 4]).

Щодо деонтологічного компоненту, в Україні сформувався окремий пласт наукових напрацювань, що присвячені юридич-

ній етиці, поліцейській деонтології та етичним кодексам професій. Дослідники наголошують на необхідності інтеграції етичних стандартів у систему професійної підготовки правників, дисциплінарного контролю та службової практики (посібник колективу авторів [5], стаття Переш І.Є., Щока С.В. [6], монографія Аракелян М.В [7]). Праці практико-орієнтованого характеру аналізують проблеми застосування етичних норм у судовій і правоохоронній практиці, виклики при реалізації етичних кодексів та їх взаємодію із конституційними гарантіями.

У зарубіжній доктрині питання поєднують дослідження з конституційного/європейського права й праці з професійної етики. Документи, присвячені правам людини й прецедентній практиці (наприклад, [8]), розкривають стандарти державної відповідальності та критерії правомірності дій органів влади, які прямо впливають на деонтологічні орієнтири правника (див., наприклад, працю Гарріс Д., О'Бойл М., Ворбрік К. [9]). Окремі зарубіжні дослідники з етики права й поліцейської етики підкреслюють роль професійної культури, кодексів поведінки та навчання у формуванні етичних установок у працівників правничих професій (див. працю Натан К. [10], дослідження ООН щодо стандартів поведінки й застосування сили [11]).

Разом з тим у науковій літературі виокремлюються значні дискусійні поля та наукові прогалини. По-перше, недостатньо досліджено методологію трансляції аксіологічних конституційних принципів у конкретні деонтологічні норми: як саме мають формулюватися етичні правила так, щоб вони були прийнятні для різних правничих професій і одночасно відповідали конституційним цінностям. По-друге, бракує емпіричних та міждисциплінарних досліджень, що поєднують правовий аналіз із соціологічними та психологічними підходами для оцінки реального впливу етичних кодексів на поведінку правників на практиці. По-третє, недостатньо опрацьовано механізми координації між інститутами дисциплінарного контролю, судовою системою та органами самоврядування професій задля забезпечення узгодженого реагування на порушення деонтології. По-четверте, тривають дискусії щодо пріоритету формальної законності або етичної справедливості у випадках конфлікту між буквою закону і сумлінням юриста – ця проблема має як теоретичний, так і практичний вимір, особливо в умовах правозастосування при надзвичайних ситуаціях або в кримінальному процесі.

Отже, хоча база теоретичних знань про конституційний статус особи і юридичну деонтологію є досить потужною, існує нагальна потреба в розробці прикладних методик імплементації конституційних цінностей у деонтологічні стандарти, у міждисциплінарних емпіричних дослідженнях їх ефективності та в узгодженні інституційних механізмів контролю. Тому **метою статті** є комплексне теоретико-правове дослідження конституційного статусу людини як системи фундаментальних правових цінностей та обґрунтування його ролі як аксіологічного підґрунтя формування принципів, норм і стандартів юридичної деонтології.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових, спеціально-юридичних і міждисциплінарних методів, застосування яких забезпечує всебічний аналіз проблематики: діалектичний метод використано для розгляду конституційного статусу особи та юридичної деонтології у їх взаємозв'язку та розвитку; формально-юридичний метод застосовано для аналізу нормативно-правових актів, конституційних положень і професійних етичних кодексів, що визначають зміст прав людини та стандарти поведінки правників; системний метод дав можливість розглянути конституційний статус особи як цілісну правову конструкцію, а юридичну деонтологію як складну нормативно-ціннісну систему професійного регулювання; порівняльно-правовий метод використано для зіставлення національних підходів до визначення правового статусу особи та професійної етики з міжнародними стандартами прав людини та зарубіжними доктринальними концепціями; структурно-функціональний метод застосовано з метою визначення ролі конституційних цінностей у формуванні функцій юридичної деонтології та у регулюванні професійної поведінки правників; аксіологічний метод є ключовим

у дослідженні, оскільки дозволяє розкрити ціннісний зміст конституційних прав і свобод, їх значення як нормативно-етичних орієнтирів діяльності юриста та їхню роль у формуванні професійної правосвідомості.

Виклад основного матеріалу

Конституційний статус особи у сучасній правовій доктрині розглядається як комплексна юридична категорія, що відображає місце людини в системі суспільних відносин і визначає межі взаємодії особи та держави. Він охоплює сукупність конституційно закріплених прав, свобод, обов'язків і гарантій їх реалізації, які формують нормативну основу правового становища індивіда в державі. У структурному вимірі конституційний статус включає: а) правосуб'єктність особи; б) основні права та свободи; в) юридичні обов'язки; г) принципи правового становища; д) гарантії забезпечення прав. Така багаторівнева структура свідчить про системний характер статусу особи та його інтегративну функцію у правовій системі. Науковці підкреслюють, що конституційний статус не є статичною конструкцією – він змінюється під впливом соціальних трансформацій, розвитку прав людини та міжнародних стандартів правового захисту [12].

Центральним елементом конституційного статусу особи виступають права і свободи людини, які визначають зміст правового зв'язку між особою та державою і слугують нормативною основою функціонування правової системи. Саме вони встановлюють межі державної влади, формують юридичний простір свободи особи та визначають критерії легітимності діяльності органів публічної влади. Конституційні права людини виконують не лише регулятивну, а й аксіологічну функцію, оскільки відображають фундаментальні цінності суспільства і виступають орієнтиром правотворчої та правозастосовної діяльності. Таким чином, саме система прав і свобод становить ядро конституційного статусу особи та визначає його змістовне наповнення.

Конституційний статус особи ґрунтується на системі базових принципів, які визначають його ціннісну основу і спрямовують правове регулювання відносин між державою та людиною. До таких принципів належать насамперед людська гідність, свобода, рівність і верховенство права. Сукупність цих принципів формує аксіологічний фундамент конституційного статусу особи та забезпечує його стабільність у правовій системі.

Реальність конституційного статусу особи визначається не лише наявністю закріплених прав і свобод, а й ефективністю механізмів їх забезпечення. У науковій літературі гарантії прав людини традиційно поділяють на нормативні, інституційні та процедурні. Дослідники підкреслюють, що саме ефективна система гарантій перетворює декларативні права на реальні юридичні можливості особи та визначає рівень демократичності правової держави [13].

Аксіологічний підхід дозволяє інтерпретувати права людини як нормативно закріплені стандарти справедливості, свободи та рівності, що мають універсальний характер і визнаються міжнародною спільнотою. У цьому контексті права людини виступають критерієм оцінки правових норм і правозастосовної практики, адже саме їх відповідність фундаментальним правовим цінностям визначає легітимність правового регулювання [14].

Конституційні цінності становлять ідейну основу правової системи та відіграють визначальну роль у формуванні правової культури суспільства. Дослідники зазначають, що саме через конституційні цінності відбувається трансляція правових ідеалів у суспільну свідомість, що сприяє формуванню правомірної поведінки громадян і підвищенню рівня довіри до державних інституцій [15]. Правова культура, сформована на основі конституційних цінностей, забезпечує стабільність правового порядку, оскільки створює внутрішню мотивацію дотримання права, а не лише зовнішній примус.

Центральною аксіологічною категорією сучасного конституціоналізму визнається людська гідність, яка розглядається як першооснова правового статусу особи та джерело всіх її прав і свобод. Саме з принципу гідності виводяться такі базові права, як право на життя, свободу, недоторканність і повагу до приватного життя. Таким чином, принцип людської гідності виконує функцію

аксіологічного центру конституційної системи та визначає гуманістичну спрямованість права.

Аксіологічний підхід у праворозумінні передбачає аналіз права як системи цінностей, що відображає ідеали справедливості, свободи та гуманізму. У сучасній юридичній науці аксіологічна методологія використовується для пояснення природи прав людини, ролі конституційних принципів та меж державного втручання у сферу індивідуальної свободи. Вона також має практичне значення, оскільки сприяє формуванню ціннісно орієнтованого правозастосування. Отже, аксіологічний підхід виступає методологічною основою сучасної правової доктрини та важливим інструментом розвитку правової культури.

Конституційні права й свободи людини визначають юридичні межі професійної діяльності правника та виступають нормативним орієнтиром здійснення ним своїх повноважень. Будь-яка юридична діяльність – судова, адвокатська, прокурорська чи правоохоронна – повинна здійснюватися способом, що не порушує конституційних прав особи та забезпечує їхній реальний захист. Саме тому конституційні права виступають критерієм правомірності застосування владних повноважень, а їх недотримання означає не лише порушення законності, а й відхилення від професійно-етичних стандартів юридичної діяльності.

Пріоритет прав людини у правовій державі трансформується у професійний етичний імператив діяльності правника, який зобов'язує його діяти з урахуванням принципів гуманізму, справедливості та поваги до людської гідності. Юридична професія має публічний характер і пов'язана із здійсненням владних або представницьких функцій. У цьому контексті права людини виступають не лише об'єктом професійного захисту, а й внутрішнім етичним орієнтиром, який визначає зміст професійної правосвідомості юриста.

Конституційні принципи – верховенство права, рівність, законність, пропорційність, справедливість – виконують функцію універсальних критеріїв оцінки професійної поведінки правника. Саме конституційні принципи забезпечують єдність правових і моральних вимог до поведінки юриста, бо вони поєднують юридичний та аксіологічний виміри правового регулювання. У сучасній правовій доктрині сформувалося положення, згідно з яким законність рішення не може оцінюватися виключно за формальними ознаками відповідності нормі – необхідним є також аналіз його відповідності правам і свободам людини. Такий підхід особливо актуальний у діяльності судів та правоохоронних органів, де рішення безпосередньо впливають на реалізацію прав особи. Європейська правова традиція, зокрема практика міжнародних судових інституцій, закріпила стандарт, за яким будь-яке втручання держави у сферу прав людини повинно бути законним, необхідним і пропорційним [9]. Отже, права людини виступають універсальним мірилом правомірності юридичної діяльності та водночас визначають зміст професійної відповідальності правника.

Практична реалізація конституційних цінностей відбувається передусім у діяльності суб'єктів юридичної професії, які забезпечують безпосереднє втілення норм Конституції та принципів правової держави у правозастосовній практиці. Судді реалізують конституційні стандарти через здійснення правосуддя на засадах незалежності, неупередженості та справедливості; адвокати – через захист прав і свобод людини та представництво її інтересів; правоохоронці – через забезпечення правопорядку з дотриманням принципів законності та пропорційності. Саме професійна діяльність цих суб'єктів визначає рівень ефективності конституційних гарантій, оскільки вони виступають практичними провідниками конституційних цінностей у правовій системі. У практиці юридичної діяльності часто виникають ситуації, що характеризуються конфліктом між формальними правовими приписами, професійними обов'язками та моральними переконаннями правника. Такі ситуації отримали назву деонтологічних дилем і є характерними для діяльності суддів, адвокатів та правоохоронців. Наприклад, правник може опинитися перед необхідністю обрати між суворим дотриманням формальної процедури і забезпеченням справедливого результату або між службо-

вою дисципліною та обов'язком захисту прав людини. Розв'язання таких дилем потребує застосування аксіологічного підходу, за якого правник орієнтується на фундаментальні конституційні цінності як вищі критерії правомірності професійних рішень.

Правнича етика виконує превентивну функцію у системі забезпечення законності, оскільки встановлює внутрішні стандарти поведінки, що обмежують можливість зловживання владними повноваженнями. На відміну від юридичних санкцій, які діють постфактум, етичні норми впливають на мотивацію правника ще до прийняття рішення, формуючи внутрішні переконання щодо неприпустимості порушення прав людини. Високий рівень професійної етики є одним із ключових чинників довіри суспільства до правової системи та державних інституцій.

Отже, передумовою належного функціонування правової держави є високий рівень деонтологічної культури правників, що забезпечує узгодженість їх професійної діяльності з конституційними цінностями, принципами верховенства права та стандартами прав людини. Водночас сучасний стан правової системи свідчить про наявність низки комплексних проблем і викликів, які ускладнюють формування стійких етичних орієнтирів юридичної професії. Такі проблеми мають нормативний, інституційний, освітній та соціокультурний характер і проявляються як у сфері правотворчості, так і у правозастосовній практиці. З метою їх системного узагальнення та аналітичної візуалізації доцільно подати основні з них у табличній формі, що дозволяє чітко структурувати ключові чинники, прояви та можливі шляхи подолання зазначених викликів.

Систематизація проблем формування деонтологічної культури правників демонструє їх комплексний характер і взаємозв'язок нормативних, інституційних, освітніх та ціннісних чинників. Це свідчить, що ефективне вирішення зазначених викликів можливе лише за умови комплексної реформи правової системи, спрямованої на поєднання юридичних механізмів регулювання з розвитком професійної правничої етики.

Таким чином, одним із ключових напрямів інтеграції конституційних цінностей у систему юридичної деонтології є вдосконалення нормативно-правової бази та професійних кодексів етики. Професійні кодекси етики повинні відображати фундаментальні цінності конституціоналізму – повагу до гідності, свободи, рівності та верховенства права – і виступати практичним інструментом орієнтації поведінки правників у складних професійних ситуаціях. Їх ефективність залежить від регулярного оновлення, системного тлумачення та інституційної підтримки з боку професійних організацій.

Крім цього, формування деонтологічної культури правників неможливе без модернізації юридичної освіти, зокрема шляхом посилення її аксіологічної складової. Йдеться про інтеграцію дисциплін етичного та філософсько-правового спрямування у навчальні програми, запровадження курсів із професійної відповідальності, юридичної етики, прав людини та практичних тренінгів з аналізу морально-правових дилем. Такий підхід сприятиме формуванню у майбутніх правників цілісного правового мислення, що поєднує нормативний, ціннісний і практичний виміри. Особливе значення має використання інтерактивних методів навчання – моделювання судових процесів, аналіз кейсів, рольові симуляції – які дозволяють розвивати здатність застосовувати конституційні цінності у реальних правових ситуаціях.

Наступне – ефективна інтеграція конституційних цінностей у професійну діяльність правників потребує посилення інституційного механізму етичного контролю. Йдеться про розвиток дисциплінарних процедур, діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних органів, незалежних комісій з етики та внутрішніх механізмів професійного нагляду. Важливо забезпечити прозорість процедур розгляду дисциплінарних справ, обґрунтованість рішень та можливість їх оскарження, що сприятиме довірі до професійних інститутів і підвищить авторитет юридичних професій. Посилення ролі етичного контролю також стимулює внутрішню саморегуляцію професійних спільнот і формує культуру відповідальності.

Також важливим напрямом удосконалення юридичної деонтології є використан-

Таблиця 1. Проблеми та виклики формування деонтологічної культури правників

№	Проблема	Зміст проблеми	Причини виникнення	Практичні прояви	Наслідки для правової системи	Напрями подолання
1	Нормативні недоліки правового регулювання	Нечіткість норм, колізії, прогалини законодавства	Недосконаліть законодавчої техніки, часті зміни законів	Різне тлумачення норм, суперечлива практика	Нестабільність правозастосування, зниження довіри до права	Кодифікація законодавства, уніфікація норм, правова експертиза актів
2	Інституційні проблеми	Недостатня ефективність органів контролю і дисциплінарної відповідальності	Формалізм процедур, слабкість інституцій	Безкарність порушень етики, вибірковість санкцій	Девальвація професійних стандартів	Посилення незалежності дисциплінарних органів, прозорість процедур
3	Недостатність етичної підготовки	Фрагментарне викладання юридичної етики	Орієнтація освіти на технічні знання	Формальний підхід до прав людини	Зниження рівня правничої культури	Включення етичних курсів і практичних кейсів
4	Формалізм правового мислення	Перевага буквального тлумачення над ціннісним	Традиції нормативізму, недостатня аксіологічна підготовка	Механічне застосування норм	Відрив права від справедливості	Розвиток аксіологічного підходу у підготовці юристів
5	Конфлікт законності і справедливості	Ситуації, коли закон не забезпечує справедливого результату	Недосконаліть норм або їх застарілість	Деонтологічні дилеми у практиці	Етична дезорієнтація правників	Розвиток суддівського тлумачення, конституційні стандарти
6	Формальне ставлення до прав людини	Сприйняття прав як декларації	Недостатня правова культура, бюрократизація	Ігнорування правових гарантій	Порушення прав людини	Підвищення правозахисної освіти та контролю
7	Соціально-професійний тиск	Зовнішній вплив на рішення правника	Адміністративний, політичний або корпоративний вплив	Упереджені рішення	Загроза незалежності правосуддя	Гарантії незалежності та професійного захисту
8	Дефіцит професійної відповідальності	Недостатня внутрішня мотивація дотримуватися етичних норм	Відсутність етичної культури та наставництва	Зловживання повноваженнями	Зниження авторитету юридичної професії	Формування професійної ідентичності та наставництва

ня міжнародного досвіду формування професійних етичних стандартів. Їх застосування сприяє гармонізації національних стандартів юридичної етики з універсальними принципами прав людини та забезпечує єдність професійних вимог у глобальному правовому просторі. У результаті міжнародний досвід виступає каталізатором модернізації юридичної професії та сприяє формуванню високих стандартів професійної доброчесності.

Висновки

Проведене дослідження дало змогу комплексно проаналізувати конституційний статус особи як аксіологічну основу юридичної деонтології та встановити системний взаємозв'язок між конституційними цінностями, правами людини та професійними стандартами діяльності правників. Узагальнення отриманих результатів засвідчує, що конституційний статус особи є не лише юридичною категорією, яка визначає правове становище людини, а й фундаментальним ціннісним орієнтиром правової системи, що формує зміст професійної етики юридичних професій. Встановлено, що ефективність функціонування правової держави безпосередньо залежить від ступеня інтеграції конституційних принципів у практичну діяльність суб'єктів правозастосування.

У теоретичному аспекті обґрунтовано низку положень. По-перше, конституційний статус особи слід розглядати як системоутворювальний елемент правового порядку та методологічну основу формування юридичної деонтології. По-друге, права людини виступають універсальним критерієм оцінки правомірності професійної діяльності правника і водночас виконують роль аксіологічного стандарту юридичної поведінки. По-третє, деонтологічна культура правників є складним інтегративним феноменом, що формується під впливом нормативних, інституційних, освітніх і ціннісних чинників. По-четверте, аксіологічний підхід до праворозуміння забезпечує подолання формалізму у правозастосуванні та сприяє гуманізації юридичної діяльності.

Практичні рекомендації, що випливають із результатів дослідження, полягають у необхідності вдосконалення законодавства та професійних кодексів етики шляхом їх узгодження з конституційними принципами і міжнародними стандартами прав людини; модернізації юридичної освіти з посиленням її ціннісно-етичної складової; розвитку ефективних механізмів дисциплінарного та етичного контролю у юридичних професіях; а також активного використання міжнародного досвіду формування професійних стандартів правничої діяльності.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з дослідженням галузевих аспектів юридичної деонтології, зокрема у діяльності суддів, адвокатів, прокурорів і правоохоронців; аналізом впливу цифровізації правосуддя на етичні стандарти юридичної професії; порівняльно-правовим вивченням міжнародних моделей професійної етики а також розробленням теоретичних засад інтеграції конституційних цінностей у механізми правозастосування. Реалізація цих напрямів сприятиме подальшому розвитку сучасної правової доктрини та зміцненню гуманістичних засад правової державності.

Література

1. Савчин М.В. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: монографія. Ужгород, РІК-У, 2018. 440 с.

2. Кофман Б.Я. Конституційно-правовий статус людини (особистості) і громадянина: до питання про розуміння правової конструкції. Adaptation of the Specialist Training System in Higher Education to the Modern Challenges of the European Educational Space: Proceedings of the Scientific and Pedagogical Internship (April 07 – May 08, 2025, Kielce, Poland). Chernihiv: Research and Educational Innovation Center of Social Transformations, 2025. 19–27. https://doi.org/10.54929/ISSW-202507040805-03

3. Імплементація міжнародних стандартів у сфері запобігання неналежному поводженню в діяльність органів кримінальної юстиції України: колективна монографія. Загальна редакція Ю.Л. Бєлоусова. Рада Європи. Одеса, Фенікс, 2016. 194 с.

4. Лісна І.С. Імплементація європейських правових норм у законодавство України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. 2(48). 152–163. https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-48-2-152-163

5. Поліцейська деонтологія: навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти галузей знань «К Безпека і оборона» та «D Бізнес, адміністрування та право». Є.В. Зозуля, Н.О. Коваленко, Я.А. Петрук, Р.Я. Ріжняк, О.С. Туренко, Д.В. Хитровський. Одеса, Видавничий дім «Гельветика», 2025. 236 с. ISBN 978-617-554-688-8

6. Переш І.Є., Щока С.В. Становлення юридичної деонтології: ключові етапи в еволюції правничої професії. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2025. 89(1). 127–135. https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.16

7. Аракелян М.Р. Правозахисна діяльність адвокатури: теоретико-правовий ракурс: монографія. Одеса, Фенікс, 2018. 386 с. ISBN 978-966-928-268-2

8. Рекомендації слухань у Комітеті на тему: «Проблеми виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини». Прийняті на засіданні Комітету від 17.02.2021 (протокол № 47). Комітет з правової політики. https://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/33345.pdf

9. Harris D., O'Boyle M., Warbrick C. Law of the European Convention on Human Rights. Oxford, OUP. 2009. 964 p. https://archive.org/details/harrisoboylewarb0000unse

10. Nathan C. Ethics of policing. *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. 2021. https://doi.org/10.4324/9780415249126-L171-1

11. Code of Conduct for Law Enforcement Officials. https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/code-conduct-law-enforcement-officials

12. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика. Монографія. Відповідальний редактор В.Ф. Погорілко. Київ, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, А.С.К., 2003. 652 с. ISBN 966-02-2688-8.

13. Прієшкіна О.В. Імплементація міжнародно-правових стандартів прав та свобод людини у національне законодавство України. *Вісник Одеського національного університету. Правознавство*. 2023. 25 (1). 45–50. https://doi.org/10.32782/2304-1587/2023-25-1(36)-7

14. Alexy R. Constitutional Rights and Proportionality. *Revus*. 2014. 22. https://doi.org/10.4000/revus.2783

15. Грищук О.В. Конституційні цінності: філософські та судові аспекти. Монографія. Видання 2-е доопрацьоване і доповнене. Київ, Ваіте, 2020. 530 с. ISBN 978-617-7627-37-0

Pasichnyk N.O.,
Rizhniak R.Ya.,
Khytrovskyi D.V.

THE CONSTITUTIONAL STATUS OF THE INDIVIDUAL AS AN AXIOLOGICAL FOUNDATION OF LEGAL DEONTOLOGY

The article is devoted to a comprehensive theoretical and legal study of the constitutional status of the individual as an axiological foundation of legal deontology and to determining its role in shaping professional standards of legal practice. The essence of the constitutional status is revealed as a systemic legal category encompassing rights, freedoms, duties, principles, and guarantees of their implementation, which defines the limits of interaction between the individual and the state. It is substantiated that human rights constitute the core of this status and serve as a universal criterion for the legitimacy of public authorities' activities and the professional conduct of legal practitioners. The axiological content of constitutional values – dignity, freedom, equality, and the rule of law – is analyzed, and their decisive importance for the formation of legal culture and standards of legal activity is demonstrated. The relationship between constitutional principles and deontological norms regulating the conduct of legal professionals in situations of professional choice and moral-legal dilemmas is examined. It is established that the effectiveness of the implementation of human rights largely depends on the level of professional ethics of law enforcement actors and their ability to interpret legal norms in light of fundamental constitutional values. The main problems of forming the deontological culture of legal professionals are outlined, including normative conflicts, institutional shortcomings of oversight, formalism of legal thinking, and insufficient ethical training. The necessity of integrating an axiological approach into legal education, improving professional codes of ethics, and using international human rights standards as guidelines for legal practice is substantiated. It is concluded that the constitutional status of the individual constitutes a fundamental value basis of legal deontology and a key factor in the humanization of law enforcement.

Keywords: *constitutional status of the individual, human rights, constitutional values, legal deontology, professional ethics of a lawyer, rule of law, legal state, law enforcement.*